

mladen leskovac ili o književnom ukusu kao stvaralačkom principu*

miroslav egerić

*Ma kolike ograde mogle doći
u vezi sa ovim sudom, lepota je
u tačnosti».*
(Pol Valeri)

Moji drugovi iz Odoobra za dodelu ovogodišnje Nagrade Društva književnika Vojvodine dali su mi današnji zadatka: da izgovorim reči obrazloženja za nagradu književniku Mladenu Leskovcu, reči koje bi morale imati pretenziju da budu ono što to priznanje intelektualno i književno artikuliše. Zadatak prijatan, drag, kao u svim takvim prilikama kad je reč o delu koje ne iziskuje dovtljivost da bi se predstavilo jer je vidljivo, živo, i probuđenim i osetljivim ljudima prisno. Na drugoj strani, nije nimalo lak taj zadatak: jer, Mladen Leskovac nije svakidašnje značajna ličnost naše savremenosti; da stvar bude još kompleksnija, ličnost današnjeg našeg slavjenika nalazi se u – ako smemo tako reći – geteovskoj etapi vlastitog stvaralačkog puta, etapi u kojoj je ovaj dovršavao Fausta, pa se i reči koje mu danas upućujemo s punim razlozima u znak zahvalnosti i priznanja, za koristi učinjene srpskoj i jugoslovenskoj književnosti, mogu iz te perspektive – jednog bogatog etičkog i estetičkog iskustva – ukazati kao prigodnosti koje ne govore o bitnom: o stvaralačkom rezultatu koji je uvek i tajna, i dar izdržljivosti, i vera u duhovno kao savlađivanje neminovnosti.

No, tu smo gde smo. Jemstvo naše odgovornosti prema ovom delu neka bude i ovde praćeno osećanjem radosti što su ga izazvale brojne knjige ovog pisca, visok književni ukus i intelektualna strast u njima, i jedno retko, duboko, rafinovano osećanje visokih ciljeva duhovne borbe koju vodi sa svetom svaki pravi književnik u nastojanju da mu život ne bude uzaludan, da oblicima umnosti i umetnosti potisne i savlada oblike smrti i besmisla.

Počeo je – dobro to znamo – književni rad poezijom, kao znatan broj srpskih esejista, kritičara i istoričara, poezijom više intelektualne no emotivne reminiscencije, složenih sećanja opervaženih melanholijom. Poezija umne i hladne sete, ako se tako može reći, ali koja treperi kao žičak pred unutarnjim jezgrom duševnosti i duhovnosti onog koji ima potrebu da se njom izrazi u svetu. Prisustvo nekih od Leskovčevih pesama u poznatoj Mihajlovićevoj antologiji *Srpski pesnici između dva rata* (1956) ne pominjemo ovde samo svečarske prigodnosti radi.

No, rodno tle ovog pisca su književna istorija, esej i kritika. Namerno je rečeno *književna* istorija, ne istorija književnosti, namerno je istaknut u redosledu esej, pa kritika, i namerno ćemo govoriti o književnom ukusu ovog pisca kao izvornom stvaralačkom principu koji je primarna snaga, ona koja nalazi maha u sve tri ove oblasti. Esejist i kritičar od pouzdanog suda i stila, klasični erudit, jedan iz velike (ako ne i poslednji) plejade naših pisaca koji znaju za visinske zadatke i tvoračke podsticaje obrazovanja duha, Mladen Leskovac se iskazuje kao tvoračka individualnost neobične podsticajnosti. Istoriji srpske književnosti služi u tri smeru: kao pasionirani, pouzdan istraživač tokova i vrednosti u našem XVIII i XIX veku, kao povremeni selektor i kritičar domaćih književnih tvorevina i kao prevodilac. Pouzdan u fakti, precizan u analizi, reljefan u stilu, sa mestimičnim rizičima prejake igre, u susedstvu preciznosti, Mladen Leskovac ume da bude »hladna glava«, kako je na jednom mestu sam pisao o Tihomiru Ostojiću, ali i da nas ponese oplemenjenim

stilom, reljefnom retorikom, emotivnom nijansom. Mi, naravno, nismo u prilici – niti je tome mesto danas – da ulazimo u ocene svega što je Mladen Leskovac u toj oblasti stvorio – pomenimo nezaobilazne studije *O Lazi Kostiću*, *O starijoj srpskoj poeziji* pa radove o Zahariju Orfelinu, Savi Mrkalju, Eustahiji Arsić, o Vuku i Mušickom, o Milovanu Vidakoviću, Zmaju, Dučiću, o Žarku Vasiljeviću. Ono što lično osećam kao potrebu da naglasim ovde jeste: Mladen Leskovac je jedan od najrafinovanijih pisaca naše književnosti, ako pisanje uzmemo kao jedinstvo dara, znanja i moralne osnove neophodne da se atmosferski pritisak identiteta podnese i izdrži u složenim menama sveta i njegovih zamki.

Leskovac u tom smeru nije samo jedan *fini pisac*, kako je utvrdio jedan od njegovih kritičara (I. Lalić), pri čemu je mislio na visoku književnu kulturu ispoljenu u njegovim esejima i kritikama; duh Leskovčevih istraživanja – bar meni tako izgleda – sadrži u dubini jednu rafinovanu, strogu i sa patosom održavanu brižnost nad mukama naše nacionalne nedovoljnosti, nad saplitanjima naših predaka i njihovim upornim nastojanjima da ne budemo duhovna sirotinja u susedstvu velikih i moćnih. Otuda i potreba u Leskovčevom istoričarskom i esejističko kritičkom delu da se stalno vidi *perspektiva ljudi i stvari*, njihovih vidljivih i nevidljivih motiva, ono što čini individualnu pomisao i primisao, i ono što čini kolektivni pokret te pomisli i primisli. Pisac u naučniku i naučnik u piscu, kao da u magnovenim trenucima obasjanja nalaze lako *jedan* jezik, jedinstven, sinkretički jezik kojim neživo postaje živo, statično prerasta u pokretljivo, tako da neka teza namah biva snop energija, duh življenja, izraz raznolikosti životnog procesa. Zato i za njega možemo reći ono što je sam jednom napisao o već pomenutom Tihomiru Ostojiću: ljude i stvari, naučne probleme, on vidi »ponekad punije osvetljene, sa dubljom pozadinom, sa nekom nesvakidašnjom punoćom i reljefnošću: nije mu nikada dosta samo ovaj očevito pristali podatak, nego smatra da mu treba dodati još i onu činjenicu, iz sasvim druge kategorije, a priljubiti uz nju još i nešto treće, neslućeno, pa onda dalje četvrto i peto, i stoto: – da snažno treperi i podrhtava mrtva teza od intenzivne i jedre životnosti, sada jednostavna, a prirodna i istinita«.

Ko god je imao prilike da pročita ogled Mladena Leskovca o Vuku i Mušickom, ko je video njegov rad pod naslovom *Poezija i istina*, ili esej o poeziji Žarka Vasiljevića, Nenada Mitrova, Božica Petrovića, mogao je da zapazi kako se taj visok zahtev *književnog istoričara* neprestance snažno i uverljivo afirmiše: mrtva teza, da bi postojala za druge, mora, preobražena duhom istoričara, da treperi i podrhtava od jedre intenzivne životnosti. Naravno, da bi tako bilo, istoričar, esejist, kritičar, mora prvo mnogo znati i daleko videti; odmah zatim mora imati bogat unutrašnji, duhovni život, u kojem skladno rade um »koji ide kroz stvari« (izraz Bože Kneževića) i imaginacija »koja leti preko stvari«.

Radeći tako, sjedinjujući um i imaginaciju u pokretu, Leskovac nam je ostavio veoma žive, upečatljive slike našeg duhovnog rasta: pred nama je gromadni, kao zemlja uporni, izdržljivi Vuk i utančani, kolebljivi ali duhovno prisni, srdačni Lukijan Mušicki, pred nama su pesničke (i nepesničke) potrebe onih koji su uživali u bećarcima; kao senke dalekih patnji i stradanja za kulturne, duhovne ciljeve, tu su oni koji su, ako ne umetnički, ono duhovno nadareni, osećali potrebu da njihov narod ne bude samo objekat velikih i silnih (»kad zaželi svetli car/ u smrt skače graničar«), no da postane i zaslužni i željeni član velike evropske zajednice duhovnog stvaranja. Evo samo jedan segmenat tog visokog istoričarskog obasjanja punog smisla:

»Iako su Vuk i Mušicki ličnosti iz dva sasvim različita sveta, oni imaju i dubokih srodnosti, u najintimnijim svojim sanjarijama – kad je reč o Lukijanu, planovima – kad je reč o Vuku... Iz njihove prepiske uzdiže se silna i silovita ličnost Vukova u nezaboravnoj snazi, lepoti, mudrosti, moralnom dostojanstvu i nimalo jednostavnom obilju svojih mnogobrojnih darova... Od Vukove slave, ponešto stoga, po jednoj višoj pravdi, pada i na Lukijana«. Onda se čitav taj deo završava ukazivanjem na čudnu i silnu Dučićevu pesmu koja se zove *Neprijatelj*, u kojoj je poenta: snažni duhovi se znaju »polzovati«, koristeći neprijateljem:

»Istina – navodi Leskovac Vuka, da su nam prijatelji mili i dragi, ali su nam neprijatelji mnogo puta-polezniji od njih. Samo treba se njima (neprijateljima) polzovati.

Kakva je to strašna, krepka, neustrašiva misao! Ona ista koja i u Dučićevoj pesmi. Vuk ju je našao u sebi, odnegovao u sebi, u svome gordom duhu«.

Tvrdim da nema dobre, istinske književne istorije bez osobina koje ovde kao vrstu latentnog zahteva ističe pristup Mladena Leskovca. *Duh je to koji vidi mnogo i razlikuje dobro*. Jasnost, preciznost, tačnost, dolaze onda kao nužnosti višeg stepena, ne kao zamorno nabrojanje datosti inače zamornog, serijama jednolikosti pritisnutog života.

Tu se vraćamo prvoj, uvodnoj afirmaciji: Mladen Leskovac je *književnik* u čijem duhu, i kad piše raspravu iz književne istorije, ne žive samo ideje kao »kosturi suri« bivših života, no i likovi koji su

bili izrazi tih ideja; u njegovom delu ne gledamo samo dramu subjekata koji životom žele nadživeti život, no i dramu jednog ljudstva koje se uputilo ka kulturi i uljudenom životu koji kultura znači; to delo nije samo inventar duhovnih nastojanja naših predaka, no i slutnja jednog punijeg, intenzivnijeg života – punoće životnih oblika, individualnog bogatstva, moralne i estetičke energije koju bi valjalo odnegovati da bismo živeli kao ljudi. Ne znam koliko je ono arhitektonski precizno izrađeno, ima li u njemu one nerušivosti i sjaja dijamanta koji menja vlasnike, ali ne strukturu i svojstva. Čini mi se da je rano o tome zaključivati.

Jedno je, međutim, izvesno, bez obzira na izvesni opštiji nemar i nebriznost prema vrednostima kakve uočavamo u našem vremenu: to delo postavlja strasno, nemirno pitanje: *ko smo mi, kuda idemo kao narod i kao pojedinci, kojim vrednostima smo skloni da okrenemo leđa i na kojima želimo lake uspehe u savremenosti*. Kao da je sklon da se saglasi sa jednom gorkom Skerličevom opaskom o srpskom narodu: da »možda mi kao narod i ne vredimo bogzna koliko, ali sigurno je da smo iznad slike koju je o nama stvorila ne-

prijateljska bečka štampa«. Ta opaska, i stroga i melanholična u istu mah, baca posebno svetlo na duhovni napor Mladena Leskovca. Svestan skroz svega što još nismo domašili, često pogružen i postidjen zbog toga, uči nas svojim delom da se vredi paštiti nad tim pitanjima od kojih zavise naše buduće duhovno lice i suština. Književnost, koju vidi kao veliko lucidno pamćenje, kao zgusnuti život koji može trajati duže od svakog pojedinačnog života, kao i pravda, spora je, ali dostižna. Kad se strasti u vremenu smire i srede, kad nestane onih koji su zaneti ohološću, bili sklóni da zabore taj njen tihi, nezaustavljivi, siguran pokret ka istini i pravičnosti, pokaže se, redovno, da je ona bila dostojna i ljudske muke i ljubavi.

Dozvolite mi, na kraju, da Vam, profesore Leskovac zaželim još mnogo dobrih i plodnih godina za dobro naše književnosti i kulture. Kuća u kojoj primete ovo priznanje – Matica srpska – svojevrsno je pamćenje i Vašeg udela, i tako će biti kako su zapisali i njeni osnivači, »odsada, zauvek, bez prestanka«. Hvala Vam!

*Reč prilikom dodele Nagrade Društva književnika Vojvodine Mladenu Leskovcu.

KUVANA, BELA RIBA NA ISADORINOM TANJIRU

*Videla sam ga na ulici. Glava mu je bila otkinuta.
Takav mu je horoskop.
Za koji će tren sati ustalitati penu i
Zaceliće mu rane.*

BUYBUY! I'm fly!

*»Šta je svetlost? – levoruka tama.
Dualizam je tek jedan: život i smrt –
dva isprepletana ljubavnika.«*

*Izrasta mu kurata grana što doseže do neba.
I kljucka uokolo sopstvenog vrta.*

*Videla sam ga u jezeru. Mesec mu beše otkinut
s vrata, i vijorio se nešto dalje.
Uhvatio je ribu, stegao je među butine,
popucaše mu žile.*

*Kada se jutro prosulo po baštama,
na Isadorinom se tanjiru ohladila riba.
I njena kuvana, bleđa ruka u jezeru.*

ČIJU TO TINTARU DUVAJU

*S glave mu ne spada moć.
Čaša prijatnog stvaralaštva
prika svakome.
Umetničkoistorijska figura na tripu koja se predala metafori.
Kad se već tako prošpartao
da ga barem ko sačuva!
Privlačan, dakle biseksualan.
Vidovito putovanje jednog gmizavog ega
po poljima repe srednjoistočne Evrope.
Američka mitološka zvezda.
On, šaman-pešak, pešak-Kentaur!
Kopiraju mu hodoljublje, prepešačuju ga,
misle valjda da stvaraju istoriju.
On je istorijska draperija od gipsa.
Zanimljiv je samo dok im curka kroz prste i dok je krotljiv.
To je istorijska masturbacija.
Čim očvrzne, zariju ga jedno u drugog.*

za Gregora Davidowa

GLE, GLE OVAJ SJAJNI NAVOJ!

*»landara
u vreli kamen zarivena sekira«*

Ištvanu Bošnjaku

*A i ti je pogledaj, nago,
poslušno, novootkriveno kosmičko, ljudsko biće,
što postade životni saputnik riđeg šiblja,
jogunast, lep i opasan
presamićen u struku
beživotno u sivim nebesima
odakle se provaljuju bure i tuga
što pročišćava, gnev i gorka pobeda,
ti treperavi jarbole,
nervozni instrumentu što dolazi iz daleka.*

O, AKO ZATARABE TE SMEĐE OČI

*Ko vani; Ko iznutra krešti?
odnose život s naslonom, mili.
Šta će biti samnotobom? Nekada je grana dobra.
Vreme koje se proređuje. Imaš li vazduha?
Sam. Treba to, treba.*

ANDROGIN U TREŠNJIOM VRTU, U LJULJAŠCI

*Lepoto moja! Zoro
u plavom ruhu! Med' ledenim stolicama.
Ljubavniče moj sasušenog zagrljaja, što nosiš moje odore.
Zazelanela ogrado moja, kreštavi prozoru.
U ponorima prozora tragam za tvojim očnjacima
svojim biserima zadržim od znoja.
More kože što diše!
Ljubavi! U ustima nam pulsira
zapenjena poštanska marka.*

UBRZANO SE KREĆEM I SVE ME KIŠNE KAPI ZAIBILAZE

*Postavili su flašu
u kojoj me nije bilo kod kuće.
I sklonila sam je u onu stranu gde očitavaju neke druge
(staklene vizije intimnog kaleidoskopa.
Čuj, osećaš li ti kako je ovo fina stvar?
Onog što je gipsani plam,
što brzo hođi, sva kišna tanad obilaze i izbegavaju.*

GOSPOJ' CA G.

u spomen Gezi Čatu

*Isplazi svoj modri jezik noći,
tvrda, samotna noći.
Na dnu mutnog jezera
nacerena visi o belilu međuočnih
užadi, brijući se,
ona, gobinja deterđženata, magija četke za pranje.*

Pričekaj, jutro orošeno!

Prepev i izbor: Robert G. Tili

NAPOMENA

Od ovog broja POLJA uređuje novo uredništvo u sastavu: Silvija Dražić, Zoran Đerić, Simon Grabovac, Petru Krdu, Alpar Lošonc, Aleksandar Petrović, Đorđe Pisarev i Mirosljub Radojković, izabrano na osnovu saglasnosti osnivača PK SSOV, na sednici Radničkog saveta OOUR »REDAKCIJA DNEVNIK« održanoj 6. marta 1984. godine. Dosadašnjim članovima redakcije i glavnom i odgovornom uredniku Jovanu Živlaku najsrdačnije zahvaljujemo na radu i celokupnom zalaganju da se unapredi časopis, sa nadom da će i u buduće nastaviti uspešnu saradnju, želeći im uspeha na novim dužnostima.

Verujemo da će svi dosadašnji saradnici i prijatelji nastaviti saradnju doprinoseći uspešnom radu i delovanju našeg zajedničkog časopisa.